

Kjønnsbalansen i instituttsektoren

Bo Sarpebakken og Frøydis Sæbø Steine

I 2020 var det 45 prosent kvinner blant forskerne og det faglige personale som deltok i FoU i instituttsektoren. Sammenlignet med situasjonen for ti år siden har andelen kvinner økt med 6 prosentpoeng. Det er betydelige forskjeller i kjønnsbalansen mellom ulike fagområder og institutter, der særlig teknologirettede miljøer har en lavere andel kvinner i forskerstaben sammenlignet med andre institutter. Kvinner er generelt noe underrepresentert i faglige toppstillinger ved forskningsinstituttene, og særlig gjelder dette ved teknisk-industrielle institutter.

Instituttsektoren er en heterogen sektor, der faglig innretning, FoU-omfang og -intensitet varierer mye mellom enhetene. I dette notatet, som er utarbeidet på oppdrag for Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning, er sektoren innledningsvis delt i fire grupper;

- forskningsinstitutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering¹
- andre forskningsinstitutter og -institusjoner²
- museer og arkiver
- helseforetak uten universitetssykehusfunksjoner og private, ideelle sykehus

Om lag 8 850 forskere og annet faglig personale deltok i FoU i instituttsektoren i 2020, se figur 1. Nær halvparten av personale var ansatt ved forskningsinstitutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering, mens 30 prosent arbeidet ved andre institusjoner der FoU i de fleste tilfeller utgjør en betydelig del av virksomheten. Rundt 7 prosent var ansatt ved museer og arkiver, mens 14 prosent arbeidet ved helseforetak og private, ideelle sykehus. I løpet av den siste 10-årsperioden har antall forskere og annet faglig personale som deltar i FoU i instituttsektoren økt med rundt 600 personer. Økningen har i første rekke

kommet i sykehusene. I de delene av sektoren som er mest FoU-intensive, forskningsinstituttene og andre forskningsinstitusjoner, har det ikke vært økning i antallet forskere siden 2010.

45 prosent kvinnelige forskere i instituttsektoren totalt

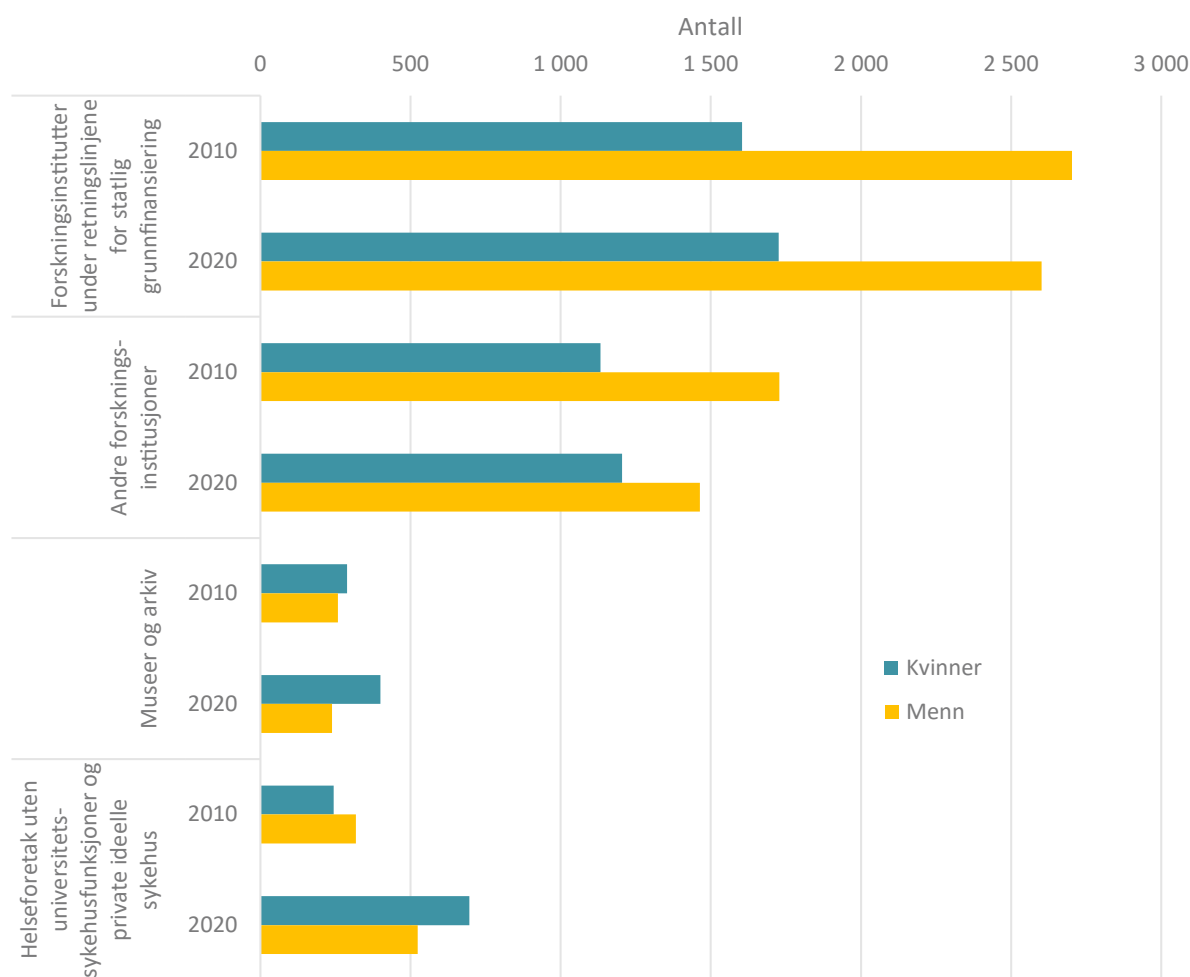
Kvinneandelen blant forskerpersonalet for sektoren sett under ett var vel 45 prosent i 2020. For ti år siden var tilsvarende andel like under 40 prosent. Andelen har økt innenfor alle institusjonstyper, men økningen har vært størst ved museer og arkiver og ved helseforetak, der kvinnene var i klart flertall med henholdsvis 63 og 57 prosent i 2020. Ved forskningsinstitutter underlagt retningslinjene var 40 prosent av forskerne kvinner i 2020, mens tilsvarende andel var 45 prosent ved andre forskningsorganisasjoner. Det gir en økning på henholdsvis 3 og 5 prosentpoeng sammenlignet med andelen kvinnelige forskere 2010.

Andel forskere med doktorgrad øker

Tabell 1 viser også at det har vært en betydelig økning i doktorgradsnivået blant forskerne. Dette gjelder for begge kjønn og innenfor alle instituttgrupper. 65 pro-

sent av kvinnelige forskere ved institutter under retningslinjene hadde doktorgrad i 2020, mens i 2010 var andelen 44 prosent. Ved andre forskningsinstitusjoner viser andelen kvinnelige forskere med doktorgrad en tilsvarende økning; fra 41 prosent i 2010 til 59 pro-

sent i 2020. Ved museer og arkiver og helseforetak har også doktorgradsandelen blant det faglige personale som deltar i FoU økt, men andelen er naturlig nok lavere da enhetene som regel vil ha andre kjerneoppgaver enn FoU.

Figur 1 Antall forskere/faglig FoU-personale i instituttsektoren etter kjønn og type institusjon. 2010 og 2020.
Kilde: Forskerpersonalregisteret, NIFU

Tabell 1 Andel forskere/faglig FoU-personale i instituttsektoren med doktorgrad etter kjønn og type institusjon. 2010 og 2020.

Institusjonstype	År	Andel kvinner med doktorgrad	Andel menn med doktorgrad
Forskningsinstitutter under retningslinjene for statlig grunnfinansiering	2010	44 %	50 %
	2020	65 %	68 %
Andre forskningsinstitusjoner	2010	41 %	47 %
	2020	59 %	60 %
Museer og arkiv	2010	7 %	8 %
	2020	11 %	20 %
Helseforetak uten universitets-sykehusfunksjoner og private ideelle sykehus	2010	20 %	32 %
	2020	42 %	47 %

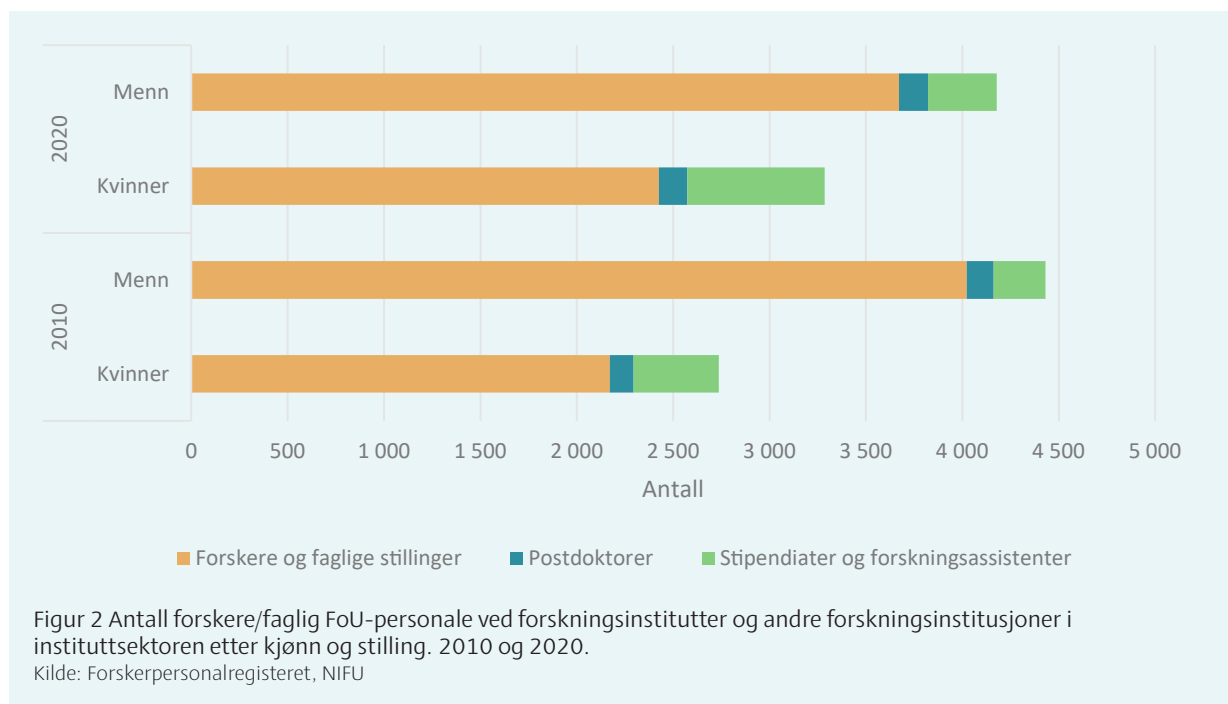
Kilde: Forskerpersonalregisteret, NIFU

Flere kvinnelige forskere ved forskningsinstituttene

Notatet vil videre konsentrere seg om kjønnsbalansen ved forskningsinstitutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering og andre forskningsinstitutter og -institusjoner, der mesteparten av FoU-aktiviteten i instituttsektoren foregår.

Det faglige personale i disse enhetene består i hovedsak av forskere og tilsvarende faglige stillinger,

se figur 2. I 2020 utgjorde slike stillinger 87 prosent, mens rekrutteringsstillinger til sammen sto for 13 prosent. Antall kvinnelige forskere har økt med rundt 250 siden 2010, mens antallet mannlige forskere har falt med om lag 350. Det innebærer at andelen kvinnelige forskere har økt fra 35 prosent i 2010 til 40 prosent i 2020. Blant postdoktorene var det i 2020 en helt jevn kjønnsfordeling, mens 60 prosent av stipendiatene var kvinner. Kjønnsfordelingen i rekrutteringsstillingene har endret seg lite siden 2010.

Flertall mannlige forskere i MNT-fagene

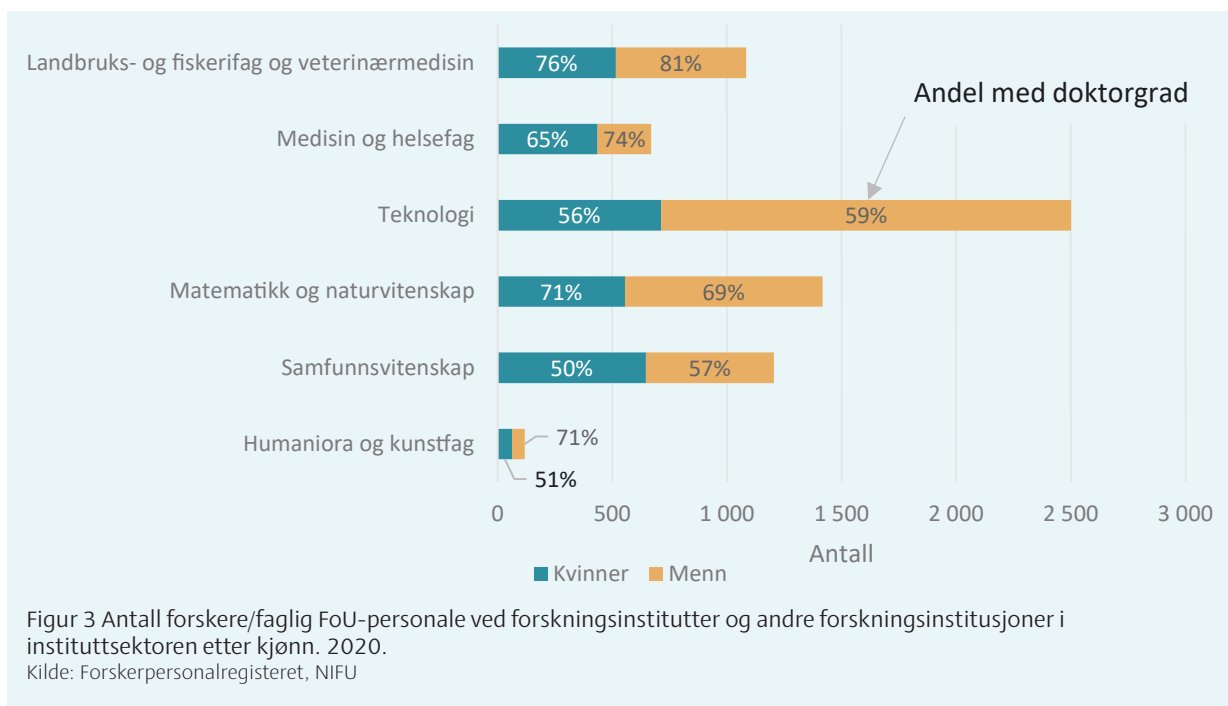
Figur 3 viser at det er store forskjeller i kjønnsbalansen mellom fagområdene. Den er ganske jevn innenfor tre fagområder; humaniora og kunsthøgskolefag, landbruks- og fiskerifag og veterinærmedisin og samfunnsvitenskap. Innen medisin og helsefag er nær to av tre forskere kvinner, mens mannlige forskere er i flertall i MNT-fagene, matematikk og naturvitenskap og teknologi med henholdsvis 61 og 72 prosent. Dette er også de største fagområdene i sektoren.

Andelen av forskerne som har doktorgrad varierer også en del mellom fagområdene. Den er lavest innenfor teknologi med 58 prosent og høyest innen primærnæringsfagene med 78 prosent. Andelen forskere med doktorgrad ligger litt høyere blant mann-

lige forskere i de fleste fagområder. Unntaket er matematikk og naturvitenskap der andelen er litt høyere blant de kvinnelige forskerne.

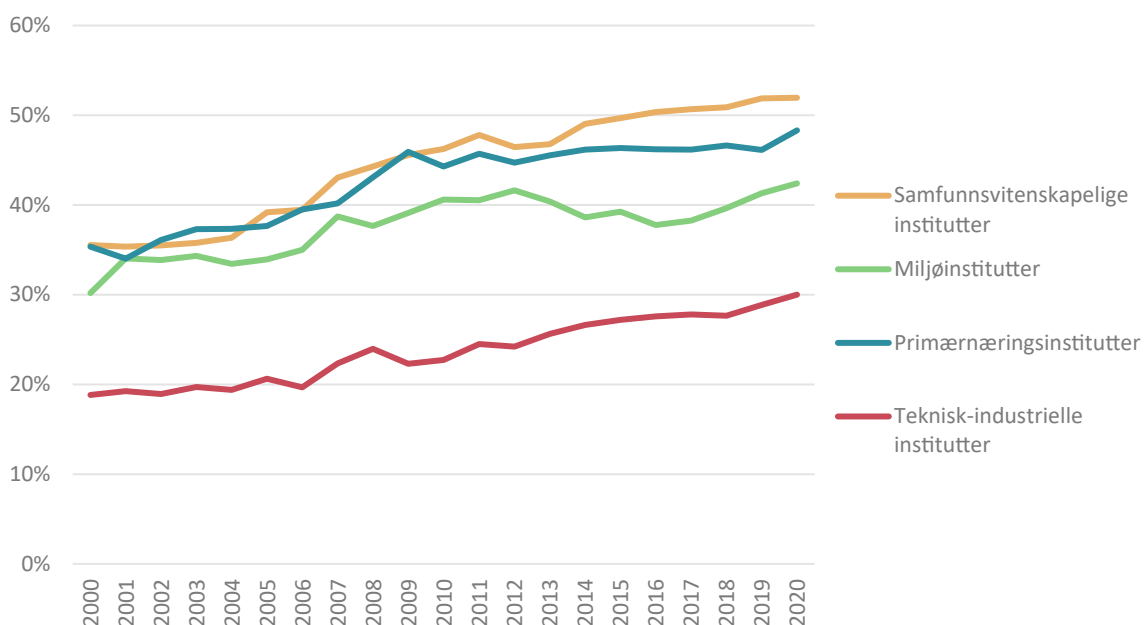
Tilnærmet kjønnsbalanse blant forskerne ved flere instituttgrupper

Siste del av notatet vil omhandle forskningsinstituttene underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering. Dette kan sies å være selve kjernen i instituttsektoren. For disse instituttene finnes det, ved siden av Forskerpersonalregisteret, også et dataunderlag i den årlige rapporteringen instituttene gjør til Norges forskningsråd³. Her blir forskningsinstituttene delt i fire fordelingsarenaer. Tilsvarende inndeling benyttes også i dette notatet.

Forskningsinstituttene har rekruttert langt flere kvinnelige enn mannlige forskere siden tusenårsskiftet, se figur 4 som viser årsverk utført av forskere og faglig personale. Dette har bidratt til at andelen kvinnelige forskere har økt mye på alle instituttarenaene de siste 20 årene. Alle arenaene hadde svak kjønnsbalanse i 2000, men andelen kvinner har siden økt med mel-

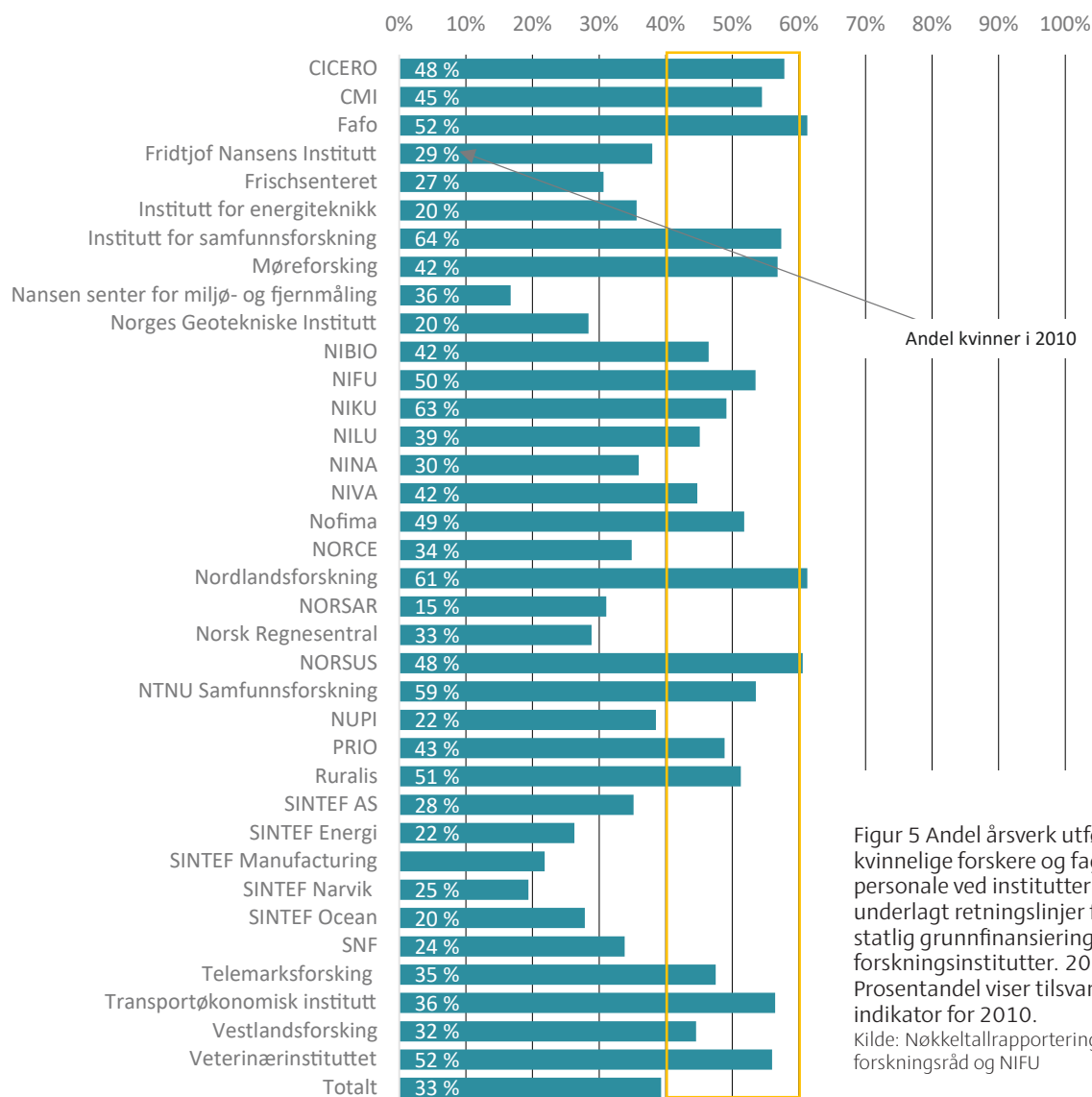
lom 11–14 prosentpoeng på de forskjellige arenaene. Ved samfunnsvitenskapelige institutter er det nå en liten overvekt av kvinnelige forskere, mens ved primærnæringsinstitutter ligger andelen like under 50 prosent. Ved miljøinstitutter utgjorde kvinner 42 prosent av forskerne i 2020, mens teknisk-industrielle institutter lå lavest med 30 prosent kvinner.

Figur 4 Andel årsverk utført av kvinnelige forskere og faglig personale ved institutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering av forskningsinstitutter etter instituttarena, 2000–2020. Merk at verdiaksen går fra 0 til 60 prosent. Kilde: Nøkkel tallrapporteringen, Norges forskningsråd og NIFU

Forskjeller i kjønnsbalansen mellom forskningsinstituttene kommer også til uttrykk i figur 5, som viser andelen årsverk utført av kvinner på instituttnivå. Andelen årsverk utført av kvinner varierer fra 17 til 61 prosent i 2020. Generelt er den lavest ved teknisk-industrielle institutter, men det finnes også flere institutter på andre arenaer der kvinner står for mindre

enn 40 prosent av årsverkene. Ved flere institutter blir om lag 60 prosent av årsverkene utført av kvinner. Instituttene med størst kvinnedominans er i første rekke å finne på den samfunnsvitenskapelige arenaen. Sammenlignet med situasjonen i 2010 hadde de fleste instituttene i 2020 en høyere andel årsverk utført av kvinner.

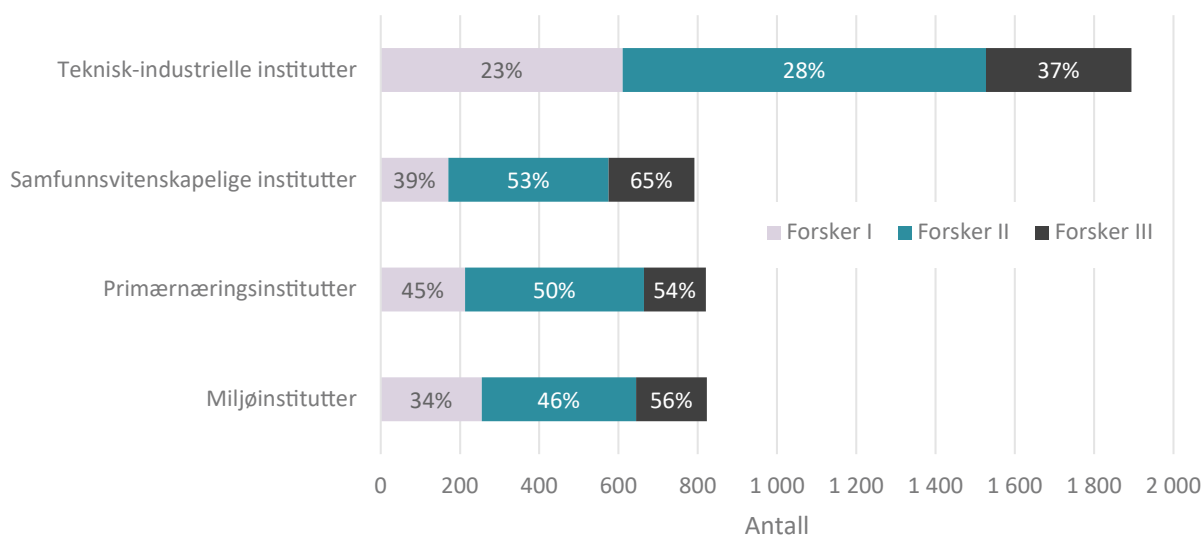

Figur 5 Andel årsverk utført av kvinnelige forskere og faglig personale ved institutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering av forskningsinstitutter. 2020. Prosentandel viser tilsvarende indikator for 2010. Kilde: Nøkkel tallrapporteringen, Norges forskningsråd og NIFU

Stillingsstruktur i instituttsektoren

Det finnes ingen felles stillingsstruktur for instituttsektoren. NIFU har i Forskerpersonalregisteret gjort en tilordning av stillingsstrukturen for forskningsinstituttene, ved å dele forskerne inn i tre forskernivåer etter en modell som anvendes ved mange samfunnsvitenskapelige institutter. «Forsker I» er det høyeste stillingsnivået, som i de fleste tilfeller til-

svarer professorkompetanse. «Forsker II»-nivået vil normalt kreve doktorgrad, og omfatter også postdoktorer. «Forsker III» omfatter øvrige stillinger, inklusive øvrige rekrutteringsstillinger. Figur 6 viser fordelingen av forskerne på de ulike instituttarenaene basert på denne inndelingen.

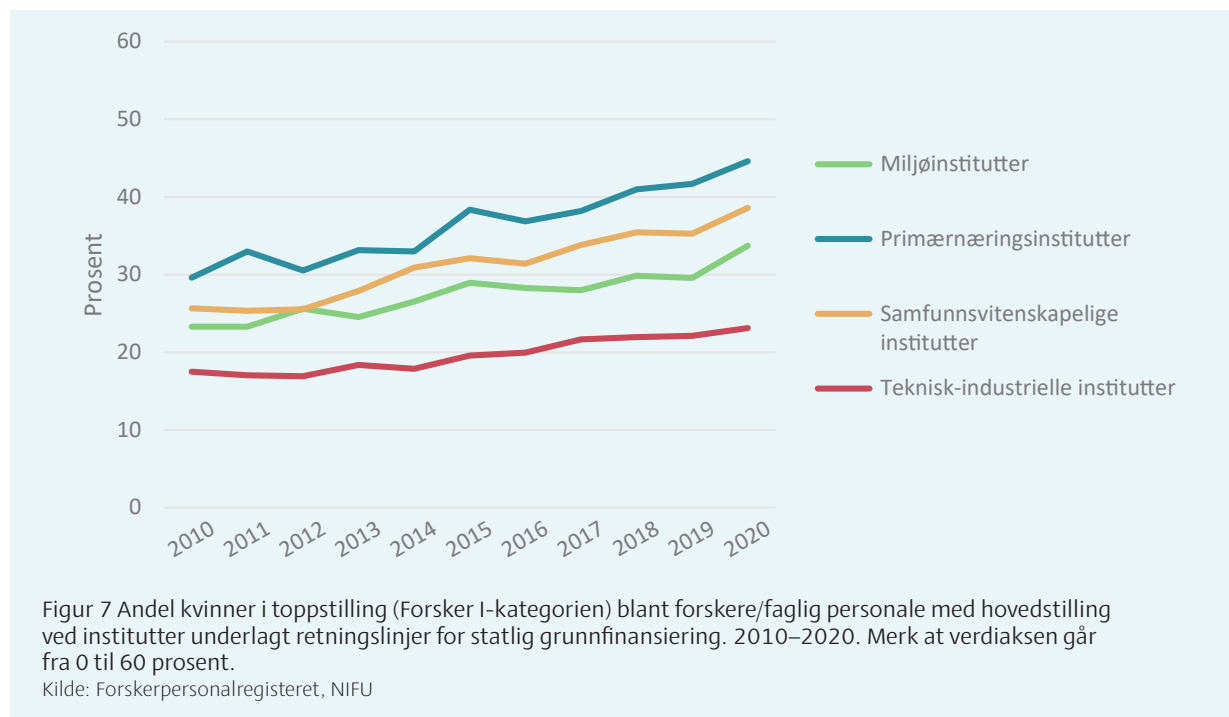

Figur 6 Antall forskere/faglig personale med hovedstilling ved institutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering per 31.12.2020 etter instituttarena og stillingsnivå. Andel kvinner.
Kilde: Forskerpersonalregisteret, NIFU

Svakest kjønnsbalanse blant forskere i toppstilling, men kvinneandelen øker

For alle instituttene sett under ett var det 31 prosent kvinner i toppstillingsgruppen «Forsker I», 41 prosent i «Forsker II» og 50 prosent i «Forsker III». Det framkommer likevel betydelige variasjoner for de ulike stillingskategoriene på de forskjellige arenaene. Andelen kvinner i toppstillingsgruppen var høyest ved

primærnæringsinstitutter med 45 prosent, fulgt av samfunnsvitenskapelige institutter med 39 prosent. Ved miljøinstitutter utgjorde kvinnene 34 prosent av forskerne med toppstilling, mens andelen var 23 prosent ved teknisk-industrielle institutter. I «Forsker II»-kategorien er andelen kvinner høyere, 28 prosent

Figur 7 Andel kvinner i toppstilling (Forsker I-kategorien) blant forskere/faglig personale med hovedstilling ved institutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering. 2010–2020. Merk at verdiaksen går fra 0 til 60 prosent.

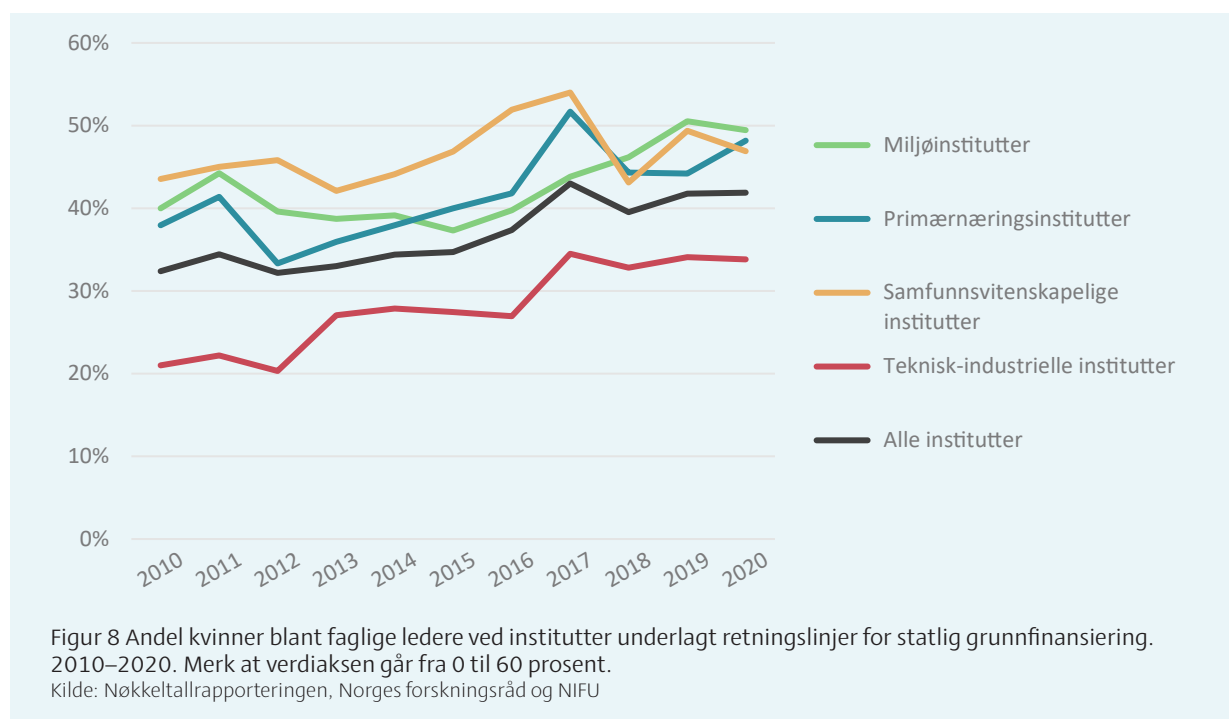
Kilde: Forskerpersonalregisteret, NIFU

ved de teknisk-industrielle instituttene og nær jevn kjønnsbalanse på de øvrige arenaene. På det laveste forskernivået var det flere kvinner enn menn på alle arenaer med unntak av den teknisk-industrielle.

Figur 7 viser den arenavise utviklingen for kvinner på «Forsker I»-nivået siden 2010. I denne perioden har andelen kvinner økt på alle arenaene, men med noe ulik styrke. Ved primærnæringsinstitutter og samfunnsvitenskapelige institutter har andelen kvinner i toppstillingsgruppen økt med 13–15 prosentpoeng siden 2010. Ved miljøinstitutter har andelen økt med 11 prosentpoeng, mens det var 5 prosentpoeng flere kvinner i toppstillingsgruppen ved teknisk-industrielle institutter i 2020 sammenlignet med 2010.

Økning i kvinnelige forskningsledere, særlig ved teknisk-industrielle institutter

I forskningsinstituttens årsrapportering til Forskningsrådet blir de bedt om å fordele forskningsledere etter kjønn. Forskningsledelse er i denne sammenheng definert som faglig ledelse, uavhengig av personalansvar. Figur 8 viser utviklingen for denne indikatoren siden 2010. For tre av arenaene, miljøinstitutter, primærnæringsinstitutter og samfunnsvitenskapelige institutter, ble det i 2020 rapportert en relativt jevn kjønnsbalanse i forskningsledelsen. På disse arenaene utgjorde kvinner 47–49 prosent. Ved teknisk-industrielle institutter var andelen en del lavere, 34 prosent, men det er likevel denne arenaen som har hatt den største relative veksten på indikatoren siden 2010.

Sluttnoter

1. [Retningslinjene](#) ble fastsatt ved kongelig resolusjon i 2008, siste gang revidert i januar 2020.
2. Andre forskningsinstitutter og -institusjoner omfatter statlige forskningsinstitutter som mottar driftsbevilgning direkte fra departement (for eksempel Havforskningsinstituttet), offentlige institusjoner som utfører FoU, men som har annet hovedformål (for eksempel Meteorologisk institutt) og private organisasjoner der det ikke betales utbytte fra organisasjonens aktiviteter (for eksempel Stiftelsen Norsk Luftambulans).
3. Tallgrunnlaget i dette notatet er hentet fra Forskerpersonalregisteret som driftes av NIFU og fra nøkkeltall om virksomheten som forskningsinstitutter underlagt retningslinjer for statlig grunnfinansiering

rapporterer til Norges forskningsråd. Forskerpersonalregisteret er et individregister med personer som deltar i FoU ved universiteter, høyskoler, helsefor- etak, forskningsinstitutter og andre institusjoner med FoU i Norge. Registeret inngår som en del av den nasjonale FoU-statistikken. Dataene som vises for 2020 er basert på foreløpige tall per 1. november. Forskningsinstitutter under retningslinjer for statlig grunnfinansiering rapporterer årlig data om virksomheten til Norges forskningsråd. Dette er styringsinformasjon, som publiseres i Forskningsrådets årlige årsrapporter for forskningsinstituttene.

NIFU

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education

NIFU er et uavhengig samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som tilbyr handlings- og beslutningsorientert forskning til offentlig og privat sektor. Forskningen omfatter hele det kunnskapspolitiske området – fra grunnopplæring, via høyere utdanning til forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

NIFU

PB 2815 Tøyen, NO-0608 Oslo
www.nifu.no | post@nifu.no